

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2005 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2005

1

VILNIUS 2006

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2005

1

VILNIUS 2006

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS

Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS

Lenkijos MA Istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

Edmundas RIMŠA

Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS

Milervilio universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:

Kražių g. 5, 01108 Vilnius

<http://www.istorija.lt>

K o n f e r e n c i j o s

LIETUVOS PARLAMENTARŲ BIOGRAFINIO ŽODYNO RENGIMUI SKIRTA KONFERENCIJA

2005 m. kovo 1–2 d. Lietuvos Respublikos Seimo Parlamento galerijoje vyko LR Seimo ir Vilniaus pedagoginio universiteto surengta mokslinė konferencija „Didžiojo Lietuvos parlamentarų biografinio žodyno rengimo problemos“. Per dvi dienas perskaityta 18 pranešimų, skirtų įvairioms ne tik keletą metų trukusiančio projekto – Lietuvos parlamentarų biografinio žodyno rengimo, bet ir įvairių laikotarpių Lietuvos parlamentarizmo istorijos tyrimų problemoms.

Pradėdamas konferenciją įžanginį žodį tarė LR Seimo pirmininko pavaduotojas Česlovas Juršėnas: „Parlamentarizmo kaip vertybės pateikimas visuomenei“. Pirmąją konferencijos dieną buvo perskaityta 10 pranešimų: Vladas S e n k u s (Vilniaus pedagoginis universitetas) „Parlamento ir parlamentarizmo apibrėžtys šiuolaikiniuose politikos moksluose“, Aivas R a g a u s k a s (VPU) „Kiek Lietuvoje būta Respublikų? Valstybės istorinio tęstinumo klausimu“, Aldona G a i g a l a i t ė ir Vida K n i ū r a i t ė (VPU) „Lietuvos parlamentarų Rusijos valstybės Dūmoje (1906–1914) tautinė sudėtis“, Audronė V e i l e n t i e n ė (Vytauto Didžiojo karo muziejus) „Nepriklausomybė ar unija. Lietuvos Steigiamojo Seimo narių požiūris į santykius su Lenkija“, Sandra G r i g a r a v i č i ū t ė (VPU) „Lietuvos atstovavimo problemų Skandinavijoje svarstymai Lietuvos Seime 1920–1927 m.“, Mindaugas T a m o š a i t i s (VPU) „Pirmasis Lietuvos Respublikos Seimas (1922–1923): kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai“, Saulius K a u b r y s (Vilniaus universitetas) „Tautinių mažumų dalyvavimas rinkimuose į Lietuvos Seimą (1920–1926 m.)“, Arkadijus B l i u m i n a s (VU) „Žydų frakcija Seimuose (1920–1926 m.)“, Justina G r i g a r a v i č i e n ė (LR Seimas) „Išsilaikymas Lietuvos politiniame (parlamentiniame) elite. 1990–2000 metų Seimų sudėčių analizė“, Danutė B l a ž y t ė-B a u ž i e n ė (Lietuvos istorijos institutas) „Nuo TSRS liaudies deputatų iki Europos Parlamento narių: trijų biogramų eskizai“.

Antrąją konferencijos dieną įžanginiu žodžiu pradėjo VPU Istorijos fakulteto tarybos pirmininkas Liutauras Degėsys. Perskaityti 8 Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės parlamentarizmo istorijai skirti pranešimai: Andrzejus R a c h u b a (Lenkijos mokslų akademija) „Dėl Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės parlamentarų žodyno (1569–1793 m.) tyrimų projekto“, Rimvydas P e t r a u s k a s (VU) „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Seimo ištakos: Didžiojo kunigaikščio taryba ir bajorų suvažiavimai XIV–XV a.“, Žydrūnas M a č i u k a s (VPU) „*Conventio generalis terris Lithuaniae* veikla XV a. antrosios pusės Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“, Edmundas R i m š a (LII) „1566 m. Žemaitijos tijūnų ir kilmingųjų raštas valdovui dėl Lietuvos

Statuto: nežinomas parlamentarizmo aspektas“, Deimantas K a r v e l i s (VPU) „Lokalinė visuomenė ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės parlamentarizmas XVII a. pirmojoje pusėje: tyrimo problemos“, Domininkas B u r b a (Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, VPU) „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasiuntinių veikla Abiejų Tautų Respublikos Seimuose 1733–1736 m. politinio-karinio konflikto metu“, Robertas J u r g a i t i s (VPU, Vytauto Didžiojo universitetas) „Vilniaus seimelio pasiuntiniai Abiejų Tautų Respublikos Seimuose (1696–1793 m.)“, Ramunė Š m i g e l s k y t ė - S t u k i e n ė (LII) „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atstovai paskutiniajame Abiejų Tautų Respublikos Seime: politinio pasirinkimo problema“.

Nors dėl ligos negalėjo atvykti kai kurie pranešėjai, tačiau konferencijoje aptarta daug iki tol mažai istoriografijoje nušviestų temų. Konferencija parodė, kad Lietuvos parlamentarizmo istorijos tyrimai tampa labiau koordinuoti, inicijuojami perspektyvūs projektai, pradedami leisti nauji periodiniai leidiniai. Su neseniai pradėtu leisti parlamentarizmo tyrimams skirtu periodiniu leidiniu „Parlamento studijos“ kaip tik ir galėjo susipažinti konferencijos dalyviai. Būtent šiame leidinyje numatoma publikuoti atrinktus ir recenzuotus konferencijos dalyvių pranešimus.

Robertas J u r g a i t i s

LIETUVIŠKA KONFERENCIJA ČEKIJOJE

Lituanistikos tyrimų centras Čekijoje – Brno Masaryko universiteto Bendrosios kalbotyros instituto Baltistikos katedra – 2005 m. kovo 18 d. surengė tarptautinę mokslinę konferenciją „Patronas, rašantis klientas ir jo publika: diskursyvios valdžios ir įtakos konstrukcijos XVI–XIX a. LDK raštijoje“. Konferencijos organizatoriai, atspirties tašku pasirinkę šiuolaikinės istoriografijos tendencijas analizuoti neformalias integruojančios valdžios struktūras, siekė aptarti šios valdžios galimybes Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse ankstyvaisiais naujaisiais laikais. Remiantis XVI–XIX a. raštijos tyrinėjimais, sutelktais ties užsakovo-mecenato, rašančio kliento ir jo publikos santykių analize, buvo siekiama išsamiau apsvarstyti šias LDK istorijos bei literatūros tyrimuose įsitvirtinusias temas: valstybingumą, daugiakultūriškumą bei respublikonišką bajorijos tradiciją.

Svarstant valstybingumo idėją LDK raštijoje siekta išsiaiškinti, koku mastu rašančiojo priimtą politinis tapatumas priklausė nuo užsakovo arba jo paties realios politinės įtakos sferos bei kaip perduodama politinės bendruomenės idėja buvo

modifikuojama pagal publikos, į kurią kreipiamasi, luominę padėtį, jos įtakos ir patirties horizontą. Aptariant daugiakultūriškumo aspektą buvo siekiama svarstyti, kaip ir kiek skirtingai diskursyviai buvo konstruojamos publikos, į kurias kreipiamasi įvairiomis kalbomis, buvo klausiami, ar LDK vartojamos kalbos sykiu buvo ir luominės kalbos su visai atskiromis, luomiškai apibrėžtomis žodžių prasmėmis?

Konferencijos organizatoriai taip pat siekė aptarti, kaip LDK intelektualai interpretuodavo savo padėtį (priklausymą / nepriklausymą nuo užsakovo arba publikos), kaip buvo apibrėžiama individo laisvė ir atsakomybė prieš publiką.

Renginio iniciatoriaus, žinomo baltisto Tomášo Hoskoveco konferencijai keltą tarpdisciplininio požiūrio į tyrimų objektą – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės raštiją – idėją palaikė ir ją realizuoti padėjo Brno Masaryko universitete dirbantys „išeiiviai“ iš Lietuvos Halina Beresnevičiūtė-Nosálová ir Vaidas Šeferis, prie bendro diskusijų stalo sukviėtę kalbotyrinkus, literatūrologus bei istorikus.

Pirmojoje renginio dalyje buvo aptariama XVI–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės raštija. Įvadinį pranešimą „Patronas, rašantis klientas ir jo publika: diskursyvos valdžios ir įtakos konstrukcijos XVI–XIX a. LDK raštijoje“ perskaitė H. B e r e s n e v i č i ū t ė - N o s á l o v á (Leipcigo universiteto Vidurio-Rytų Europos kultūros ir istorijos centras, Brno Masaryko universitetas). Pristačiusi konferencijos organizatorių iškelto tyrimų problematikos aktualumą, H. Beresnevičiūtė-Nosálová, taikydama diskursyvos analizės metodą, pažvelgė į Vilniaus ir Brno kultūrinę spaudą XIX a. pirmajame ketvirtyje. Remdamasi prielaida, jog „dvi mažosios sostinės, įjungtos į didžiųjų imperijų sudėtį, turėjo kultūrinius elitus, puoselėjusius siekius sukurti aukštąją kultūrą, H. Beresnevičiūtė-Nosálová analizavo kūrėjų priklausymo / nepriklausymo nuo publikos ar užsakovo problemą XIX a. pradžios Vilniuje bei Brno.

Biografijos autoriaus ir aprašomojo asmens santykio modelius XVII a. LDK biografistikoje aptarė Mintautas Č i u r i n s k a s (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas). Išanalizavęs Boguslavo Radvilos, Alberto Radvilos biografijas, Saliamono Risinskio veikalą apie Radvilų giminės kilmę bei Vincento Korvino Gosievskio biografiją M. Čiurinskas priėjo prie išvados, kad reprezentacinės biografijos atitiko užsakovo keliamus reikalavimus, todėl visos jos laikytinos akivaizdžiu patrono–kliento santykių pavyzdžiu.

Viktorija V a i t k e v i č i ū t ė (Vilniaus universitetas) perskaitė pranešimą „Pamokslų rašytojai ir jų adresatas: Skarga, Sirvydas, Sarbievijus“, kuriame, remdamasi pamokslų tekstų analize, nustatė visuomenės sluoksnius, kuriems galėjo būti skirtas vienas ar kitas pamokslas.

Lietuvos sampratą Kristupo Zigmanto Paco laiškuose, rašytuose 1646–1660 metais, analizavo Vaida K a m u n t a v i č i e n ė (Vytauto Didžiojo universitetas). Abiejų Tautų Respublikos seimuose pasakytas kalbas, vėliau publikuotas atskirais spaudiniais ar įtrauktas į kalbų rinkinius, kaip tam tikrą politinės raštijos formą aptarė Ramunė

Š m i g e l s k y t ė - S t u k i e n ė (Lietuvos istorijos institutas). Remdamasi 1793 m. Gardino seimo politine raštija R. Šmigelskytė-Stukienė atskleidė, kaip šio seimo dalyviai vertino tuometinę valstybės situaciją, kokius išėjities kelius matė antrojo padalijimo akivaizdoje, kokią raišką LDK bajorų pasisakymuose įgavo siekiai išsaugoti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumą.

Antrojoje konferencijos dalyje, pavadintoje „Erdvės, laiko bei kultūros lyginamieji kontrastai“, Brigita S p e i č y t ė (VU) perskaitė pranešimą „Daugiakultūrės savivokos kaita XIX a. lietuvių literatūroje“. Pranešėja atkreipė dėmesį į tai, kad kalbiškai selektyvi bendruomenė formavosi visą XIX a., o nebuvo amžiaus pradžios produktas. Akcentuodama siekius lietuvių kalbą vartoti kaip viešą, viešosios erdvės kalbą, B. Speičytė analizavo D. Poškos, S. Stanevičiaus, A. Baranausko, Šatrijos Raganos ir kitų autorių kūrybą.

XVI a. Prūsijos hercogystės raštiją baltų kalbomis aptarė Tomášas H o s k o v e c a s (Brno Masaryko universitetas). Pabrėždamas, kad Prūsijos hercogystė ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVI a. buvo dvi atskiros, tarp savęs nesusijusios erdvės, T. Hoskovecas analizavo Prūsijoje veikusią spaustuvių produkciją: išspausdintas bei spaudai parengtas, bet dėl tam tikrų priežasčių dienos šviesos neišvydusias knygas. Pranešėjas priėjo išvadą, kad šioje spausdintinės produkcijos gausoje baltų kalbos buvo marginalijos, ir tarp tų marginalijų lietuvių kalba buvo svarbi. Kritikuodamas lietuvių kuriamą M. Mažvydo kultą, T. Hoskovecas pabrėžė, kad M. Mažvydo katekizmas – tai nėra Mažvydo knyga, nes tos knygos norėjo būti anonimiškos. Autorystė nėra svarbi tai knygai suvokti. Katekizmo išleidimas buvo valstybinis užsakymas, valstybės politinių ambicijų ženklas ir išraiška.

XVI a. Prūsijos hercogystės raštiją vokiečių kalba (rankraštinius tekstus, saugomus Prūsijos slaptajame archyve Berlyne, spaudai parengtus, bet neišspausdintus veikalus, spaustuvių produkciją) analizavo Grasilda B l a ž i e n ė (Vilniaus pedagoginis universitetas).

Ilja L e m e š k i n a s (Prahos Karolio universitetas) perskaitė pranešimą „1262 m. Chronografas kaip būsimosios, dar besusidarančios LDK savivokos pavyzdys“. Pagrindinis dėmesys pranešime buvo sutelktas į Sovijaus mitą kaip viduramžių literatūros kūrinių. 1262 m. Chronografe aptinkamą pirmąjį detalų lietuvių tautosakos ir mitologijos kūrinių užrašymą pranešimo autorius analizavo plačiame kūrinių atsiradimo kontekste bei lygino turimas dvi šio mito redakcijas – trumpąją ir plačiąją – saugomas Vilniuje ir Maskvoje. I. Lemeškinas priėjo prie išvados, kad analizuojamas kūrinyse byloja jaunos karalystės (Lietuvos) grįžimą prie antikos, prie pagonybės.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tautosaką aptarė Bronislava K e r b e l y t ė (LLTI), sentikių raštiją ir tautosaką analizavo Jurijus N o v i k o v a s (Rusų literatūros institutas Sankt Peterburge).

Konferencijos darbą apibendrinusioje diskusijoje dalyvavo Loïc Boizou (Nacionalinis rytų kalbų ir civilizacijų institutas Paryžiuje) bei Brno Masaryko universiteto

Bendrosios kalbotyros instituto Baltistikos katedros magistrantai. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas T. Hoskoveco iškeltai idėjai sukurti LDK raštijos tyrinėtojų tinklą, vienijantį įvairiose pasaulio šalyse išsibarsčiusius šios tematikos tyrinėtojus bei šios idėjos realizavimo galimybes.

Konferencijoje dalyvavę mokslininkai iš Lietuvos galėjo mėgautis Brno universiteto auditorijose skambėjusia gražia, taisyklinga lietuvių kalba. Sugrįžus iš Čekijos neapleido dvilypis jausmas: pasididžiavimas užsieniečių (čekų, prancūzų, rusų) puikiai įvaldyta lietuvių kalba ir kartu nuostaba bei nusivylimas dėl Lietuvoje rengiamų konferencijų organizatorių primygtinio noro užgniaužti ją kaip mokslo kalbą Lietuvoje.

Ramunė Š m i g e l s k y t ė - S t u k i e n ė

PENKIASDEŠIMT PIRMASIS SEMINARAS „PSKOVO IR PSKOVO ŽEMIŲ ARCHEOLOGIJA IR ISTORIJA“

2005 m. balandžio 4–6 d. Rusijoje, Pskove, vyko eilinis penkiasdešimt pirmas seminaras „Pskovo ir Pskovo žemių archeologija ir istorija“. Šiuose kasmetiniuose seminaruose dalyvauja Rusijos, Baltarusijos ir Baltijos valstybių archeologai, istorikai, etnologai, kalbininkai. Po ilgesnės pertraukos, susijusios su SSRS griūtimi, seminare vis aktyviau dalyvauja ir mokslininkai iš Baltijos valstybių. 2005 m. pirmą kartą po daugiau nei 10 metų pertraukos dalyvavo ir pranešėjai iš Lietuvos. Lietuvai atstovavo Lietuvos istorijos instituto Miestų tyrimų skyriaus darbuotojai Rytis Jonaitis ir Oksana Valionienė. Seminaras buvo plačiai nušviestas vietinėje spaudoje bei per televiziją.

Šį sykį seminaras buvo skirtas archeologo ir šio seminaro įkūrėjo, Rusijos mokslų akademijos nario, iškilios asmenybės Valentino Sedovo atminimui. Prisiminimais apie mokslininką ir jo veiklą pasidalijo jo kolegos ir mokiniai – archeologai A. Kirpičnikovas, S. Beleckis (Sankt-Peterburgas), A. Jegorejčenko (Minskas).

Pirmąją seminaro dieną pranešimai buvo skirti Pskovo, Sankt-Peterburgo, Maskvos ir Novgorodo archeologinių tyrimų rezultatų pristatymui bei sukauptos medžiagos analizei. Istorikas N. L e v i n a s iš Pskovo perskaitė pranešimą „Pirmieji archeologiniai tyrinėjimai Pskove“. Archeologai A. S e l i n a s, A. V o l k o v i c k i s, J. F r e n k e l iš Senosios Ladogos ekspedicijos pranešime „2004 m. kasinėjimai dešiniajame Ladožkos upės krante“ supažindino kolegas su tyrimų rezultatais. Pskovo istorijos muziejaus-draustinio darbuotojai M. K u l a k o v a ir S. S a l m i n a s pristatė seminaro dalyviams pranešimą „Kirvis iš 1998 m. Trupechovo antrosios perkastos“. To paties muziejaus darbuotoja E. S a l m i n a perskaitė pranešimą

„Bogojavlensko perkasos tyrimai 2003–2004 m.“, o S. B e l e c k i s iš Sankt-Peterburgo – „Pskovo priemiestis Voronoč (2002–2004 m. archeologinių tyrimų duomenimis)“. E. T o r o p o v a ir S. T o r o p o v a s papasakojo apie „1999–2004 m. Senosios Rusios archeologinius tyrimus. Išvados ir perspektyvos“. Archeologė iš Maskvos T. S e r g i n a perskaitė pranešimą apie Smolensko srities Dorogobužo miesto kultūrinį sluoksnį.

Antroje pirmos dienos pusėje buvo skaitomi pranešimai, skirti Pskovo bei Pskovo žemių ir jų kaimyninių sričių kultūriniais bei prekybiniais ryšiams. Kalbininkė I. K o l o s o v a perskaitė pranešimą „Zaveličjės viduramžių vienuolynų pėdsakai XVII–XVIII a. mikrotoponimikoje“. Archeologas iš Sankt-Peterburgo P. S o r o k i n a s pristatė archeologinių tyrimų duomenis apie vėlyvųjų viduramžių palaidojimus Peterburge ir jo apylinkėse. Svečias iš Tartu A. T v a u r i perskaitė pranešimą „Livonijos karo (1558–1583 m.) laikotarpio rusiškoji keramika Estijos miestuose ir pilyse“. Pranešėjas iš Maskvos V. Z a v j a l o v a s perskaitė pranešimą „Geležis kaip prekybos reikmuo Maskvos valstybėje“, kuris buvo parengtas kartu su L. R o z a n o v a ir N. T e r c h o v a. A. M i c h a i l o v a s iš Pskovo papasakojo kolegoms, kokius importinius dirbinius pavyko rasti archeologinių tyrimų metu šio miesto Lenino gatvėje. Pirmą seminaro dieną baigėsi maskvietės A. T o d o r o v o s pranešimu „Dėl klausimo, kada senovės Rusijoje atsirado stiklinių karolių gamyba“.

Antrosios dienos rytiniai pranešimai buvo skirti įvairių laikotarpių palaidojimams. V. K u z m i n a s iš Pskovo savo pranešime išskėlė problemą, susijusią su XI–XVIII a. palaidojimų kompleksais Pskove. Archeologė T. Z a k u r i n a perskaitė pranešimą apie turtingą vikingų moters palaidojimą – „Palaidojimas 1/74 iš Trunechovo I perkasos Pskove“. Archeologai A. M i c h a i l o v a s ir E. J a k o v l e v a perskaitė pranešimą „X a. palaidojimai kameroje Starovoznesensko I ir II perkasoje“. I. J e n i o s o v a, išnaginėjusi cheminę metalo sudėtį ir papuošalų bei buities reikmenų gamybos techniką, pagal moters palaidojimą kameroje, Pskovo mieste, Tarybų gatvėje, supažindino seminaro dalyvius su tyrimų rezultatais. Archeologas iš Pskovo A. A l e k s a n d r o v a s perskaitė pranešimą „X a. palaidojimai sėdimoje padėtyje: istorija ir mitai“. Istorikas, Ermitažo muziejaus mokslinis bendradarbis S. K u z m i n a s seminare pristatė pranešimą „Archeologinis Aukštesniosios Rusios ištakų nagrinėjimas šiuoiaikiniame etape“, o E. M i c h a i l o v a iš Sankt-Peterburgo archeologinių tyrimų Vidurinėsios Lugos baseine metu surinko naujus duomenis apie laidojimo papročius Pskovo ilguosiuose pilkapiuose ir juos pristatė savo pranešime.

Po pietų skaityti pranešimai buvo skirti demografiniai bei istoriografiniai problematikai V–XII a. Šiaurės vakarinėje Rusijoje bei I tūkstantmečio pirmosios pusės – XV a. Estijoje. Svečias iš Talino M. A u n perskaitė pranešimą „Nauji pirmos I tūkstantmečio pusės radiniai rytinėje pietrytinės Estijos dalyje“. H. V a l k iš Tartu – „XI–XV a. Siksali kapinynas, esantis pietryčių Estijoje, kontaktų su rytais kontekste“. L. C h e a p o s t

(Talinas) sudomino kolegas pranešimu „Pietrytinės Estijos gyventojų archeologija ir demografija Pskovo žemių apylinkėse XII–XV a.“ Vienas seminaro organizatorių, archeologas iš Maskvos N. L o p a t i n a s perskaitė pranešimą „Dėl slavų apsigyvenimo Šiaurėje – Vakaruose istoriografijos“. V. S o b o l e v a s iš Sankt-Peterburgo papasakojo apie „Gyventojų kaitą Novgorodo žemių šiaurės vakaruose XIII a.“ Paskutinis antrosios seminaro dienos pranešimą pristatė S. P o p o v a s iš Sankt-Peterburgo, papasakojęs apie Bolšyje Bornyci kapinyno archeologinius tyrimus Ižorsko aukštikalnėje (plato).

Vakare seminaro rengėjai pakvietė visus dalyvius ir svečius į Pskovo kremlių, į parodos, skirtos turtingos vikingų moters kapo paslapčiai, atidarymą. Archeologė T. J. Zakurina išsamiai papasakojo apie šio kapo radimo aplinkybes, apie sunkias ekspedicijos darbo sąlygas žiemos metu, tyrimų eigą. Po to Pskovo valstybiniame istorijos muziejuje-draustinyje įvyko priėmimo vakaras.

Trečios dienos rytiniai pranešimai buvo skirti įvairių archeologinių radinių tyrimams ir analizei. Archeologas iš Sankt-Peterburgo A. K u r b a t o v a s perskaitė pranešimą „Odiniai radiniai iš IV ir XIV perkasų Lenino g., Pskove“. Viešnia iš Maskvos A. K o z l o v a perskaitė pranešimą „Rytietiški papuošalai iš archeologinių tyrimų Didžiajame Novgorode“. A. C h o c h l o v a s iš Tverės preliminariai apžvelgė raižytų akmeninių ikonų kolekciją iš senovės Tverės. Archeologas iš Minsko A. P l a v i n s k i s perskaitė pranešimą „Vakarų Rusios kalavijai XI–XIII a.“, o A. P l o c h o v a s ir S. S e m i o n o v a s iš Sankt-Peterburgo – „Kryžiaus formos ženklai lipdytoje keramikoje, aptiktoje Riuriko piliakalnyje ir Senojoje Ladogoje“. Etnologės iš Tartu M. P i c h o tyrimų objektas buvo tekstilė, ji skaitė pranešimą „Kai kurios archeologinės paralelės vėlyvoje setu tekstilėje“. Istorikas S. N i k o n o v a s perskaitė pranešimą „Kilnybės posadniko pareigų atspindys XV a. pirmosios pusės Pskovo metraščiuose“, o M. K l i m o v a s iš Minsko – „Neįtvirtintų feodaliųjų sodybų problema Baltarusijos teritorijoje (X–XVI a.)“.

Paskutiniai seminaro pranešimai buvo skirti kalbotyrai bei sakralinių pastatų archeologijai ir architektūrai. Kalbininkė L. K o s t i č i u k iš Pskovo perskaitė pranešimą „Gretiminių mokslų specialistų pagalbininkas – lingvistinis-istorinis žodynas (XVI–XVII a. Maskvos Rusios šnekamosios kalbos žodyno pirmojo leidinio pasirodymo proga). Toponimikos specialistė L. G r u š i n a (Pskovas) išanalizavo „Izborsko“ toponimo kilmę. Istorikas V. S e d o v a s perskaitė pranešimą „Cerkvė Dobrovidkuose“. Pranešėjai iš Lietuvos O. V a l i o n i e n ė ir R. J o n a i t i s pristatė seminarui pranešimą „Vilniaus viduramžių architektūra kultūrinių įtakų kontekste“. I. B o g d a n o v a iš Pskovo perskaitė pranešimą „Mirogos vienuolyno XVI–XVII a. nekropolio kapų plokštės“. Mirogos vienuolynui buvo skirtas ir paskutinis seminaro pranešimas. V. R o ž n i a t o v s k i s pateikė šio vienuolyno apmatavimų metrologinę interpretaciją.

Kadangi mokslinis seminaras buvo skirtas akademiko V. Sedovo atminimui, jo pabaigoje archeologas iš Sankt-Peterburgo S. Beleckis pasiūlė ateityje seminarus vadinti V. Sedovo skaitymais. Šis siūlymas buvo vieningai priimtas. Penkiasdešimt pirmasis seminaras „Pskovo ir Pskovo žemių archeologija ir istorija“ buvo puikai organizuotas, jame perskaityta daug įdomių pranešimų, po kiekvieno pranešimo vyko nemažai diskusijų bei aptarimų. Vienintelė pastaba: gal kiek per didelis krūvis trims dienoms, iš viso skaityta 40 pranešimų. Visi pranešimai bus publikuojami tęstiniame leidinyje „Pskovo ir Pskovo žemių archeologija ir istorija“. Be jokios abejonės, didelis nuopelnas organizuojant tokį renginį priklauso Rusijos mokslų akademijos Archeologijos institutui ir Pskovo valstybiniam jungtiniam istorijos-architektūros ir dailės muziejui-rezervatui.

Rytis J o n a i t i s

KONFERENCIJA „LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS ISTORIJS ŠALTINIAI. FAKTAS. KONTEKSTAS. INTERPRETACIJA“

2005 m. balandžio 7–9 d. Vilniuje, Lietuvos istorijos institute, vyko tarptautinė mokslinė konferencija „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės šaltiniai. Faktas. Kontekstas. Interpretacija“. Ją subrandino trys prieš tai vykusios Lietuvos Metrikai skirtos konferencijos, tačiau pastarosios temų ratas buvo smarkiai išplėstas kitų šaltinių tyrimais. Per tris dienas pranešimus perskaitė 28 tyrinėtojai iš Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos, Ukrainos, Rusijos ir net Kanados mokslo institucijų. Konferenciją organizavo Lietuvos istorijos institutas ir Lenkijos MA Tadeušo Manteuffelio istorijos institutas. Ją parėmė Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija.

Įžanginę kalbą pasakė Lietuvos istorijos instituto direktorius Alvydas Nikžentaitis, glaustai nusakęs konferencijos tikslus. Jis pažymėjo, kad dauguma tyrinėtojų susirinko iš buvusių LDK kraštų, o ši konferencija turėtų tapti būsimojo tyrinėtojų dialogo ir bendros LDK istorijos kūrimo užuomazga. Įžanginį žodį Lenkijos MA Tadeušo Manteuffelio istorijos instituto vardu tarė Andrzejus Rachuba, pažymėjęs, jog šiuo metu Lietuvos Metriką tyrinėjančių mokslininkų Lenkijoje trūksta.

Pirmosios dienos pranešimai daugiausia buvo skirti LDK naratyviniams šaltiniams: metraščiams, kronikoms, memuarams. Tetjana V i l k u l (Ukrainos NMA Ukrainos istorijos institutas) perskaitė pranešimą „Kai kurie Haličo–Voluinės metraščio lietuviškųjų duomenų šaltiniai“, pateikdama ir pakomentuodama lakoniškas metraščio ištraukas bendresniame LDK kontekste. Po to sekė ne mažiau įdomus ir aktualiai pateiktas

Rasos M a ž e i k o s (Kanados lietuvių muziejus-archyvas) pranešimas „Ar Petras Dusburgietis panašus į Džordžą Bušą? Teisiniai „Prūsijos žemės kronikos“ aspektai“. Jevgenija N a z a r o v a (Rusijos MA Visuotinės istorijos institutas) perskaitė pranešimą „Lietuva ir kryžiuočių ekspansijos Rytų Pabaltijyje pradžia“. Katerina K i r i č e n k o (Ukrainos NMA Ukrainos istorijos institutas) pranešime „Kunigaikščių vardų panaudojimas legendinėje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės metraščių plačiojo sąvado dalyje: autorius ir jo šaltiniai“ pristatė 42 kunigaikščių vardų analizę. Aleksėjus G i p p i u s (Rusijos MA Slavistikos ir balkanistikos institutas) perskaitė pranešimą „Didžiojo Naugardo kunigaikščių nuostatų tyrimo klausimai“, sumaniai atskleisdamas Naugardo nuostatuose užtinkamų aštuntininkų, mokėjusių aštuntinę, vaidmenį. A. Gippius pažymėjo, kad aštuntininkai buvo suformuoti Rusios kariaunos principu, o jų pareiga buvo saugoti Naugardo miesto kremlių.

Svarbų ankstyvosios LDK istorijos tyrinėtojams pranešimą perskaitė Dariuszas D a b r o w s k i s (Kazimiero Didžiojo Bydgoščio akademija) „Pasakojimai apie Vaišelgą (Vaišvilką) – istoriografinė apybraiža“. Po jo sekė ne mažiau įdomus Jano J u r k i e w i c z i a u s (Poznanės Adomo Mickevičiaus universitetas) pranešimas „Gvanjinis ar Strykowski? Kelios pastabos diskusijoje dėl „Sarmatiae Europaeae descriptio“ (1578) autorystės“. S. Narbutui paklausus, kaip galima trumpai apibūdinti minėtus asmenis, J. Jurkiewiczius atsakė, jog Gvanjinis buvo įžvalgus ir sumanus kompiliatorius, o Strykowski – savamokslis ir ambicingas. Uladzimiras S v i a ž y n s k i s (Baltarusijos NMA Istorijos institutas) lietuviškai perskaitė pranešimą „Memuarai – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos šaltiniai“. Prelegentas apžvelgė iki šiol išleistus atsiminimus, jų leidybos centrus, aktualizavo jų panaudojimo galimybes, įvertindamas jų naudingumą įvairiems istoriniams tyrimams bei pasigesdamas teorinių refleksijų. Pirmąją konferencijos dieną užbaigė Aleksandras F i l i u š k i n a s (Sankt Peterburgo valstybinis universitetas) pranešimu „Socialinių procesų, vykusių buvusiose Livonijos ordino žemėse per Livonijos karą (1558–1583), atspindžiai Lietuvos Metrikos dokumentuose“. Pranešėjas aptarė atliktą trijų Lietuvos Metrikos knygų tyrimą, kurio metu išnagrinėjo apie 1140 dokumentų. Iš kolegų pasigirdo ir pastabų: D. Antanavičius pastebėjo, kad A. Filiuškinas nepasinaudojo estų tyrinėtojo E. Tarvelio darbu šia tematika, o A. Rachuba pranešėjui nurodė jo nepanaudotą svarbų šaltinį, esantį Centriniam Senujų aktų archyve Varšuvoje.

Antrą konferencijos dieną pradėjo Lietuvos Metrikos tyrinėtojai. Irena V a l i k o n y t e (Vilniaus universitetas) pranešime „Dėl seniausiųjų Lietuvos Metrikos Teismų bylų knygų sudarymo“ išanalizavo Lietuvos Metrikos tyrinėtojams svarbią problemą. Vėliau Valery M i a n ž y n s k i s (Baltarusijos NMA Istorijos institutas) perskaitė pranešimą „Lietuvos Metrikos knyga Nr. 30 kaip onomastikos šaltinis“. Darius A n t a n a v i č i u s (Lietuvos istorijos institutas) savo tyrimus pristatė pranešime „1641 m. Lietuvos Metrikos revizija ir savarankiškos vicekanclerių knygų grupės susiformavi-

mas“. Andrzejus R a c h u b a (Lenkijos MA Tadeušo Manteuffelio istorijos institutas) pranešime „Lietuvos Metrikos 1668 m. knyga Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje Vilniuje“ apžvelgė šios knygos, iki šiol nežinomos tyrinėtojams, patekimo į biblioteką aplinkybes, buvusius savininkus. Zigmantas K i a u p a (LII, Vytauto Didžiojo universitetas) perskaitė pranešimą „Kas, ko ir kodėl ieškojo Lietuvos Metrikoje XVIII a. antrojoje pusėje“. Prelegentas pažymėjo, jog aktyviausiai Lietuvos Metrikoje dokumentų ieškojo bajorija (ne vien didikai, bet ir smulkioji bajorija), o XVIII a. pabaigoje dokumentų ieškojimas Lietuvos Metrikoje tapo kone verslu. Ramunė Š m i g e l s k y t ė - S t u k i e n ė (LII) perskaitė pranešimą „Tarp Varšuvos ir Vilniaus: Lietuvos Metrika 1792–1794 m.“

Po pietų Inga I l a r i e n ė (LII) perskaitė pranešimą „Popiežių bulių dėl Rygos arkivyskupijos globos paieškos Vilniuje 1534 m.: radybų, panaudojimo ir saugojimo aspektai“. Feliksas Š a b u l d o (Rytų Europos problemų tyrimų draugija, Ukraina) pateikė pranešimą „Krymo chano Mahmeto Gerajo jarlykai (sutartys) dėl Pietų Rusios (Ukrainos) žemių“. Raimonda R a g a u s k i e n ė (LII) perskaitė pranešimą „Seniausieji dokumentai XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorijos archyvuose“. Šis pranešimas sukėlė bene didžiausias diskusijas. Pirmą replikavo J. Kiaupienė, iškėlus klausimą apie vidutiniosios ir smulkiosios bajorijos skirtumų kriterijus. I. Valikonytė paklausė dėl Lietuvos Metrikos knygų panaudojimo. Diskusiją užbaigė A. Rachuba, pateikęs įdomių minčių apie to meto bajorijos archyvus ir kilmės dokumentų sąsajas. Tyrinėtojas pastebėjo, jog tuo sumaniai vertėsi L. Sapiega, nes dauguma bajorų neturėjo kilmės dokumentų, o jų neturint iš bajoro buvo galima atimti žemę. Vėliau Vladislavas N a z a r o v a s (Rusijos MA Visuotinės istorijos institutas) perskaitė pranešimą „Rusijos ir Lietuvos 1500–1503 m. karas rusų XVI a. pradžios metraščiuose“. Vasilis V o r o n i n a s (Baltarusijos valstybinis universitetas) perskaitė pranešimą „Maskvos raštininkų knygos apie Baltarusijos Padauguvį: istorijos šaltinis iš karo ir taikos paribių“. Po to Alehas D z i a r n o v i č i u s (Baltarusijos NMA Istorijos institutas) skaitė pranešimą „XV–XVII a. šaltiniai apie civilių gyventojų karo meto nelaimės: tarp faktų, politinių kaltinimų ir stilistinių klišių“. Antanas T y l a (LII) pristatė savo tyrimus pranešime „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo destrukcija 1649–1667 m.“ Savo susižavėjimą ir padėką tyrinėtojui už šį svarbų XVII a. vidurio LDK raidai išsamų ir detalių pranešimą išreiškė A. Ragauskas.

Trečiosios konferencijos dienos pirmoji pusė buvo skirta miestų šaltinių tyrinėtojams, ją pradėjo S. C. R o w e l l a s (LII) pranešimu „Gdanskio miesto tarybos „Libri missivarum“ – jų reikšmė XV a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos šaltinių komplekse“. Aivas R a g a u s k a s (Vilniaus pedagoginis universitetas) perskaitė pranešimą „Dėl Vilniaus miesto vaitijos (XIV a. pab. – XIX a.) istorijos šaltinių: ar egzistavo vaito teismo knygos?“ Elmantas M e i l u s (LII) savo pranešime „Vilniaus tvano metais (1655–1661) šaltiniotyrynės problemos“ aptarė Maskvoje surastą

1657–1662 m. Vilniaus tarybos įrašų knygą. Po pertraukėlės Volodimiras P o l i š-
č i u k a s (Ukrainos NMA Ukrainos archeografijos ir šaltiniotyros institutas) perskaitė
pranešimą „Tarp procedūros ir formuliario: šaltiniotyrinė pilies teismų knygų iki 1564–
1566 m. reformos įrašų analizė (pagal 1558–1566 m. Lucko pilies teismo knygas)“. Aliaksandras H r u š a (Baltarusijos NMA Istorijos institutas) pranešime „Leidybinis
istorijos šaltinio informatyvumas“ akcentavo publikacijos informatyvumą, ne tik teks-
tinę, bet ir paleografinę šaltinio analizę, rašto ir jo tipo ištyrimo svarbą. Pranešėjas
kritikavo Metrikos leidėjus Lietuvoje ir Lenkijoje dėl neatliekamų išsamių Metrikos
tyrimų, taip pat dėl Lietuvos Metrikos pavadinimo, siūlydamas ją vadinti Lietuvos Di-
džiosios Kunigaikštystės Metrika. Į šias pastabas atsakė Z. Kiaupa, paklausdamas, kur
yra ta šaltinio tyrimo riba, nes taip šaltinio publikavimas gali nusižesti net keletą metų.
Prie šių pastabų prisidėjo A. Rachuba, klausdamas, kiek tai užims laiko ir kiek kainuos.
A. Hrušos teigimu, tokiam tyrimui užtenka trijų mėnesių. Heorhijus H a l e n č a n k a
(Baltarusijos NMA Istorijos institutas) pranešime „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštys-
tės XIII–XVI a. istorijos šaltiniai ir šaltiniotyra dabartinėje baltarusių medievistikoje“
apžvelgė Baltarusijoje tyrimus atliekančias mokslo institucijas, apgintas disertacijas,
tyrimų kryptis, svarbiausius veikalus, enciklopedijas.

Prasidėjus diskusijoms T. Baranauskas padėkojo J. Nazarovai, kad ji sumaniai pa-
naudojo ne vien tik istorinių šaltinių žinias, bet ir archeologinius duomenis. Po to
keletą pastabų kolegoms iš Baltarusijos išsakė tyrinėtojos iš Ukrainos. T. Vilkul paste-
bėjo, kad A. Hrušos ir H. Halenčankos pranešimų pavadinimai neatitiko jų turinio, o
K. Kiričenko priekaištavo A. Dziarnovičiui, kad neverta painioti metraščių ir atsimini-
mų dėl jų specifiškumo. Po jos kalbėjęs A. Rachuba padėkojo konferencijos rengėjams
ir pastebėjo, jog ateityje reikėtų pasirūpinti mikrofonais, taip pat pasidžiaugė dalyvių
gausa, nes, anot jo, Lenkijoje vykstančiose konferencijose būna mažai dalyvių. Baigia-
mąją kalbą pasakė Artūras Dubonis, pagrindinis šios konferencijos sumanytojas. Jis
pasidžiaugė dalyvių gausa bei šios konferencijos pranešimų spektru ir pažadėjo straips-
nius išleisti atskiru leidiniu.

Jonas D r u n g i l a s

TRYLIKTOJI RUSIJOS NUMIZMATIKOS KONFERENCIJA

2005 m. balandžio 11–15 dienomis Rusijos Federacijoje, Maskvoje, vyko eilinė tryliktoji Rusijos numizmatinė konferencija. Ją organizavo valstybinis A. S. Puškino vaizduojamųjų menų muziejus (atsakingasis sekretorius – Natalija Smirnova). Šioje konferencijoje dalyvavo Rusijos ir Sandraugos bei Rytų Europos valstybių numizmatikos tyrinėtojai, svečiai iš Vakarų Europos valstybių. Konferencija vyko svarbių Rusijos numizmatikos mokslui jubiliejų metu – valstybinio Maskvos M. V. Lomonosovo vardo universiteto 250-ųjų įkūrimo ir žymaus Rusijos numizmato A. V. Orešnikovo 150-ųjų gimimo metinių proga.

Tryliktoji konferencija darbą pradėjo šiek tiek neįprastu metu – paprastai ji vykda-vo balandžio 19–23 dienomis. Šį kartą darbas paankstintas dėl vienos priežasties – joje pirmą kartą dalyvavo tarptautinės numizmatinės komisijos tarybos bei tarptautinės mu-ziejų asociacijos nariai. Renginys vyko Rusijos mokslų akademijos viešbučio patalpo-se. Konferencijoje, kitaip nei ankstesniuose renginiuose, buvo nemažai naujovių ir organizacinių nesklandumų. Todėl šio mokslinio renginio darbe, lyginant su ankstesnė-mis konferencijomis, dalyvavo mažiau mokslininkų ir muziejų darbuotojų. 2005 m. tryliktosios konferencijos pranešimų tezių rinkinyje yra 166 pranešimų santraukos, į programą įtrauktas 161 pranešimas, tačiau realiai dalyvavo beveik ketvirtadaliu mažiau pranešėjų (palyginimui – 2004 m. išspausdintos 182 pranešimų santraukos, į programą įtraukti 185 pranešimai; 2003 m. išspausdintos 212 pranešimų santraukos). 2005 m. konferencijai pranešimus atsiuntė ir dalyvavo atstovai iš Baltarusijos, Belgijos, Bulga-rijos, Danijos, Estijos, Graikijos (nedalyvavo), Irano, JAV, Latvijos (nedalyvavo), Len-kijos, Lietuvos, Prancūzijos, Škotijos, Švedijos, Ukrainos.

Iš Baltijos valstybių konferencijoje dalyvavo Estijos istorijos muziejaus darbuotojas I. Leimus ir Estijos istorijos instituto darbuotojas M. Kiudso. Lietuvai kaip ir 2004 m. atstovavo Lietuvos Nacionalinio muziejaus Numizmatikos skyriaus vedėja D. Grimalauskaitė ir Lietuvos istorijos instituto Miestų tyrimų skyriaus darbuotojas L. Kvizikevičius.

Konferencijos atidarymas vyko A. S. Puškino vardo valstybinio vaizduojamųjų menų muziejaus patalpose. Atidarymo kalbą pradėjo konferencijos pirmininkė, A. S. Puškino vaizduojamųjų menų muziejaus direktorė, akademikė I. A. Antonova, po jos sveikinimo žodį tarė Maskvos valstybinio M. V. Lomonosovo universiteto Istorijos fakulteto Archeologijos katedros vedėjas, akademikas, profesorius V. L. Janinas, Ru-sijos prezidento vyriausias heroldas ir Valstybinio Ermitažo direktoriaus pavaduotojas mokslo reikalams G. V. Vilinbachovas, Visuotinės istorijos instituto Senovės civiliza-cijų lyginamųjų tyrimų centro direktorius, akademikas, profesorius G. M. Bongard-Levinas, tarptautinės numizmatų komisijos prezidentas, Paryžiaus Nacionalinės biblio-tekos monetų kabineto direktorius, profesorius M. Amandri ir Sankt-Peterburgo monetų rūmų pirmasis direktoriaus pavaduotojas S. V. Orlovas. Popietiniame posėdyje buvo

skaityti bendro pobūdžio pranešimai, susiję su numizmatikos personalijomis, ateities renginiais, šiuolaikinių medalininkystės krypčių apibendrinimu ir kt.

Pagrindinis konferencijos darbas prasidėjo antrą dieną ir kaip ankstesniuose renginiuose vyko dalyvių apgyvendinimo vietoje – viešbučio salėje. Pranešimai buvo pristatomi plenariniuose posėdžiuose ir stenduose.

Pranešimai buvo skaitomi chronologine seka – pradedant antikine numizmatika ir baigiant faleristika. Dalyviams, skaitantiems pranešimus bonistikos, faleristikos, medalininkystės temomis, buvo skirtos paskutinės konferencijos dienos, tad kitokių temų specialistams teko klausyti pranešimų apie jų tyrinėjamą laikotarpį ir objektus arba posėdžiuose nedalyvauti. Todėl plenarinių posėdžių salė dažniausiai būdavo apytuštė. Darbas vyko trylikoje (antikos, barbarų monetų mėgdžiočių, bonistikos, faleristikos, heraldikos, medalininkystės, Rytų, sfragistikos, viduramžių ir bendro pobūdžio) teminių blokų. Daugiausia perskaityta pranešimų viduramžių, antikos ir medalininkystės temomis. Buvo nemažai įdomių ir aktualių pranešimų, tačiau dažniausiai jie nesukeldavo rimtesnių diskusijų (išskyrus Rytų numizmatikos sekcijoje). Apskritai konferencijos darbas vyko labai pasyviai ir nesilaikant nustatyto reglamento. LDK numizmatikos tema buvo perskaityta keletas pranešimų: tai Ukrainos atstovų O. P o g o r e l e c o ir R. S a v v o v o bendras darbas „XIV a. antrosios pusės Podolės kunigaikščio Konstantino Karijotaičio monetos“, ir LII darbuotojo L. K v i z i k e v i č i a u s „Monetų klastotojai Vilniuje ir Trakuose XVII a. antrojoje pusėje“. Lietuvos nacionalinio muziejaus Numizmatikos skyriaus darbuotoja D. G r i m a l a u s k a i t ė pristatė standinį pranešimą „Muitinių plombos Lietuvos nacionalinio muziejaus rinkiniuose“. Dalyviams, nenorėjusiems klausytis kitų srities specialistų pranešimų, buvo organizuojamos ekskursijos. Šioje srityje taip pat būta nesklaidumų. Organizatoriai nesugebėjo laiku pranešti dalyviams apie rengiamas išvykas, todėl dauguma apie juos sužinodavo tik iš jose dalyvavusių kolegų.

Apibendrinant konferencijos darbą kolegų pastebėjimais, tryliktoji konferencija jau dėl savo magiško skaitmens buvo pasmerkta žlugti, tačiau taip neįvyko. Organizatorių klaidos pakeitė šio reikšmingo ir solidaus mokslinio renginio periodiškumą. Konferencijos komitetas nusprendė kitus renginius organizuoti kas antrus metus, o ne kasmet, kaip tai buvo iki šiol.

Linās K v i z i k e v i č i u s

NUMIZMATINĖ KONFERENCIJA TRAKUOSE

2005 m. gegužės 13 d. Trakuose vyko archeologams, istorikams ir muziejiniams, tyrinėjantiems finansus ir pinigų apyvartą, apdovanojimus ir ženklus, skirtas renginys – pirmoji tokio pobūdžio konferencija Lietuvoje. Konferenciją „Šiuolaikinės gairės ir aktualijos numizmatikoje, faleristikoje, sfragistikoje. Naujų duomenų mokslinis įvertinimas: apžvalga bei analizė“ organizavo Trakų istorijos muziejus. Pažymėsime, kad toks platus renginio temų spektras nesutelkė visų šių sričių Lietuvos tyrinėtojų. Konferencijoje dominavo pranešimai numizmatikos temomis, ir tai yra dėsningas reiškinys – Lietuvoje mokslininkų, tyrinėjančių numizmatikos šaltinius, lyginant su kitų pagalbinių istorijos disciplinų tyrėjų skaičiumi, yra daugiausia. Pranešėjų daugumą sudarė Lietuvos atstovai, į ją „užklydo“ vienintelis atstovas iš užsienio – Ukrainos archeologas Olegas Pogorelecas. Dauguma dalyvių buvo muziejų darbuotojai. Konferencijoje dominavo keturios pagrindinės pranešimų kryptys, skirtos: ankstyviausių lietuviškų ir sritinių monetų problematikai, pinigų apyvartai, lobių ir muziejų kolekcijų pristatymui, faleristikos paminklams.

Konferencijos darbą pradėjo Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus darbuotojas S. S a j a u s k a s, pranešime „Krikščionybės simbolis kryžius XIV a. lietuviškose monetose“ pateikęs naują pirmųjų lietuviškų monetų, vienoje pusėje turinčių slavišką įrašą „Pečat“ ir Gedimino stulpus, o kitoje pusėje – ietį, sukomponuotą su kryžiumi, kilmės versiją. Pranešėjas, remdamasis argumentais, o ne faktais, nustatė, kad kompozicija ietis su kryžiumi yra Vilniaus žemės herbas, o monetos, turinčios tokį vaizdą, kaldintos Vilniaus žemėje. Lietuvos nacionalinio muziejaus Numizmatikos skyriaus darbuotojas E. R e m e c a s pranešime „Pirmųjų Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės monetų radiniai Vilniaus žemutinės pilies teritorijoje“ apibendrino duomenis apie 1987–2004 m. laikotarpiu rastas monetas. Buvo pristatytos ir aptartos 165 monetos, iš kurių 92 vnt. – pavieniai radiniai, o likusios aptiktos trijuose lobiuose. Iš viso šiuo metu rasta 11 pirmųjų lietuviškų monetų tipų. Ukrainiečių archeologas O. P o g o r e l e c a s bendrime su R. S a v v o v u parengtame pranešime „Nauji kontrasinguotų Gedimino stulpais monetų radiniai Podolėje“ pateikė duomenis apie iki šiol mįslingos kilmės monetų radinius. Numizmatikos tyrinėtojas E. I v a n a u s k a s pranešime „Jadvygos (1386–1399) lietuviškos monetos“, remdamasis Vilniaus žemutinės pilies lobyje aptiktų pirmųjų lietuviškų portretinių monetų įrašais ir istoriniais faktais, pateikė naują šių monetų priklausomybės versiją. Jas, kitaip negu ankstesniuose savo darbuose, priskyrė ne Jogailai, bet Jadvygai. Tai rodo jose esančios legendos. Kitame O. P o g o r e l e c o ir R. S a v v o v o pranešime „Konstantino Karijotaičio monetų apyvarta Podolės kunigaikštystėje“ pristatyta iki šiol mokslui nežinoma LDK dalinės kunigaikštystės moneta (šia tema straipsnis skelbtas Ukrainos spaudoje ir pristatytas

tryliktoje Rusijos numizmatinėje konferencijoje, įvykusioje 2005 m. Maskvoje). Trakų istorijos muziejaus archeologas D. Ž u k a u s k a s pranešime „Prūsijos monetų apyvarta dabartinės Lietuvos teritorijoje“ pateikė savo magistrinio darbo tyrimo apibendrinimus: remdamasis monetų radiniais jis aptarė kaimyninės valstybės monetų apyvartos Lietuvoje pradžią ir jos cirkuliacijos dinamiką. Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotoja G. D r u č k u v i e n ė pranešime „VKDK saugomi reti 1619–1620 m. lietuviški pusantrakai“ pristatė šiuos ypač retus numizmatinius eksponatus, smulkiai aptarė jų metrologinius duomenis ir juose esančių visų įrašų variantus. Trakų istorijos muziejaus istorikas S. Z a l y s pranešime „Daugelionių lobis 1699/2001 Trakų istorijos muziejuje“ pristatė iki šiol nepublikuotą XVII a. pabaigos santaupas atspindintį paminklą bei bandė nustatyti jo tuometinę prekinę vertę. Šiaulių „Aušros“ muziejaus darbuotojas S. B i e l i a u s k a s pranešime „Baltojo erelio ordino įkapinis kryžius“ pristatė Kurtuvėnų bažnyčios restauravimo metu Nagurskių giminės koplyčios kriptoje aptikto bažnyčios fundatoriaus Jokūbo Ignoto Nagurskio, Šv. Stanislovo ir Baltojo erelio ordinų kavaleriaus, apdovanojimą – kryžių. Trakų istorijos muziejaus direktorius V. P o v i l i ū n a s pranešime „Seniausia akcija Lietuvoje“ aptarė akcinių bendrovių ir jų vertybinių popierių raidą Lietuvoje, pristatė šiuo metu žinomą muziejuje saugomą eksponatą – 1818 m. Vilniaus tipografinės draugijos akciją Nr. 11, išrašytą matematikui ir Vilniaus universiteto profesoriui Tomui Žičkiui (1765–1833). Lietuvos istorijos instituto darbuotojas L. K v i z i k e v i č i u s pranešime „Monetų klastojimas Vilniaus gubernijoje“ glaustai pristatė šio reiškinio vystymąsi XIX a. Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus darbuotojas I. N a r b u t a s pranešime „XIX a. pab. – XX a. pr. JAV lietuvių faleristikoje naudojamos heraldikos kilmė“ pateikė jam žinomų lietuviškų ženklų spalvines gamas, tačiau liko nepaliesta jų kilmės problema. Lietuvos nacionalinio muziejaus Numizmatikos skyriaus darbuotoja D. G r i m a l a u s k a i t ė pranešime „Lietuvos muitinių (1919–1940) plombų pavyzdžiai nacionaliniame muziejuje“ pristatė kolekciją plombų pavyzdžių, perimtų iš Lietuvos centrinio archyvo fondų. Konferencijos darbą užbaigė Lietuvos sporto muziejaus darbuotojo A. J a k š t o pranešimas „Olimpinės numizmatikos kolekcijos Lietuvos sporto muziejuje“, kuriame pristatyta šios rūšies eksponatų kolekcija.

Trakuose įvykusi konferencija – tai tarsi Lietuvos pagalbinių istorijos disciplinų, pirmiausia Lietuvos numizmatikos mokslo potencialo įvertinimas ir savotiška repeticija prieš 2006 m. įvyksiančią tarptautinę numizmatinę konferenciją, skirtą Lietuvos nacionalinio muziejaus garbingam jubiliejui.

Linās K v i z i k e v i č i u s